

פרשת
מצורע

גיליון בית ארזים

גיליון מאסף דברי תורתם של
רבנות"ק לבית בוטשעטש
ושאר חכמי רומניה וגאוניה

פניני "יד יוסף"

פנינים נבחרים מתורתו של הרה"ק רבי יוסף אהרן מבוטשעטש ז"ע, המכונה: דער קליינער בעל שם מבוטשעטש [בעל שם קטן מבוטשעטש], מעובד באופן השווה לכל נפש

תכלית בני ישראל להשריש בבנים את שורש האמונה

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר
התעללתי במצרים (שמות י, ב)

כוונת הכתוב, כי יש לו לאדם לספר לבניו
ולבני בניו גבורות הבורא יתברך וגודל חסדיו,
לתקוע בליבם האמונה באמת, ולילך בדרכי
ה' באור פני א-ל חי וקיים.

ולכן היה כוונת פרעה הרשע שהיה תוקף
הקליפות, שהעיז לומר שאינו משלח את טפם
של בני ישראל, כי זה הוא עיקר תכלית של
בני ישראל, להשריש בלב הילדים את שורש
האמונה ודרכי השם, ולכן חרק שן לעכב את
בניהם מלילך לעבודת הבורא יתברך שמו.

(פרשת בא ליל שבת קודש, בד"ה ויאמר ה')

*

על ידי חג הפסח זוכים לבטל עבודה זרה ולהכרית כוחות הקליפות

ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם
אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך
שלש רגלים תחג לי בשנה את חג המצות
תשמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך
למועד חדש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא
יראו פני ריקם (שמות כג, יג-טו)

יש להבין מה שייכות יש בין סמיכות
הפסוקים באיסור עבודה זרה לעניין שלוש
הרגלים, ובפרט לחג הפסח הנסמך אליו
בראשונה.

ונראה הכוונה על פי מאמרם ז"ל (פסחים
ה:): "בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון
להכרית זרעו של עשו לבנין בית המקדש
ולשמו של משיח", וכתב רש"י (בד"ה בשכר) כיוון
להכרית זרעו של עשו כנגד הראשון האמור
בפסח, והיינו כי על ידי התגברות החסדים
שבחודש ניסן ובחג הפסח, יכולים לזכות
להכרתת זרעו של עשו מעל לדרך הטבע.

וזהו שסמך הכתוב איסור עבודה זרה לחג
הפסח, כי על ידי חודש ניסן וחג הפסח שבו,
זוכים להכרית זרעו של עשו ולבטל כל כוחות
הסטרא אחרא ותוקף הקליפות.

(פרשת שמיי - החודש השמיטות, בד"ה החודש הזה)

ליקוטי ופניני מים רבים חכמי רומניה וגאוניה

ליקוטי פנינים דברי תורה אשר אסף לקט וכתב והוסיף
מדיליה הגה"צ רבי יצחק מאיר מארילוס זצ"ל אב"ד
מיהאלען, באקני ולבסוף ימיו רבה של בוקרשט

המאמרים שלפנינו הינם מפרי עטו של הגאון החסיד רבי יצחק מאיר מארילוס
זצ"ל, אשר העלה רעיונות ופנינים לקראת ימי חג הפסח, וחלקם מובאים לפנינו

ארבע הבנים ומקומם בליל הסדר

ליל הסדר תופס מקום נכבד במסגרת חג הפסח. חכמינו ז"ל אומרים
(פסחים צט:): "אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב".

את ההגדה סידרו וערכו אנשי כנסת הגדולה, התנאים הוסיפו דרשות
וברכות, והאמוראים הוסיפו גם הם נוסף משלהם. גם בתקופה מאוחרת יותר
נוספו פזמונים ופיוטים בסוף ההגדה.

כתוב בהגדה: "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, אחד חכם ואחד רשע,
אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול". בעל ההגדה חזר והטעים לכל אחד
ואחד מארבעת הבנים את 'האחד', אחד חכם ואחד וכו'. שואלים מפרשי
ההגדה, והרי אפשר היה לכוללם יחד, ולומר 'כנגד ארבעה בנים, חכם, רשע,
תם ושאינו יודע לשאול', בלי פירוט 'האחד'.

אלא שכנראה הבעיה הייתה תמיד, לא רק שיש לנו רשע בקרבנו, אלא
בעיקר מה שהרשע מחשיב את עצמו לאחד מיוחד שבנו. ולא רק החכם, אלא
אף השאינו יודע לשאול סובר שהוא השאור שבעיסה, הוא הבחיר שבאומה,
ועם כל זאת 'כנגד ארבעה בנים', צריכים אנו להיות כנגד ויחד עם כולם. כי
אף החכם, כשהוא אחד ויחיד לא לחכם יחשב.

מפרשי ההגדה מסבירים את שאלת הרשע 'מה העבודה הזאת', כל עיקרי
האמונה והמנהגים הדתיים. כי לפי דעתו די לעבוד את ה' בכוונת הלב בלב,
כמאמרם (סנהדרין קו:): "רחמנא לבא בעי", הוא טוען, כל הענין הזה הוא אינו
אלא 'לכם', בריות מוגבלות ואנשים בעלי מוח מצומצמים כמוכם, אבל 'לא
לו', לא לאדם המשכיל והמתקדם. אמנם בטענה זו בלבד הוא כופר בעיקר,
כופר בעיקרי התורה, המתבטאים בעיקר במצוות המעשיות, ולפיכך 'אילו
היה שם, לא היה נגאלי'. שכן לעבוד את השם בלב, במחשבה בלבד, הרי היה
אפשר במצרים, ולא הייתה נחוצה הגאולה.

כן מדגישים המפרשים, כי אצל החכם נאמר 'והיה כי ישאלך בנך מחר',
קודם כל הוא עושה מה שהוא מצווה לעשות, ורק אחר כך הוא שואל.

כנגד זה בשאלתו של הרשע 'מה העבודה הזאת לכם', אין נזכרת המלה
'מחר'. הוא מסרב מיד לעשות את המצוה, ושואל שאלות לפני קיימו את
המצוות, ולכן רשע הוא.

חכמי המוסר מסבירים את הביטוי 'מחר' אצל החכם ואצל השאינו יודע
לשאול במט מוסרי, שההורים צריכים לעשות הכל, כל מה שמוטל עליהם,
בקשר לחינוך בניהם, אבל עליהם לדעת כי אצל הבן הרשע לא כתוב 'מחר',
משום שקשה לקוות ממנו עתיד והמשך, והוא הדין ה'תם', צריכים לחנוכו בצורה
כזאת שתמימותו תצא ממנו, כי לפעמים היא גובלת עם רשע, ולכן גם אצלו לא
כתוב 'מחר'. למחר האמיתי אפשר לצפות מבן חכם, המוכשר להמשיך לשזור

את שרשרת התורה. אולם יש לנו לדבר לכל הבנים ולא להתייאש גם מהבן הרשע.

חסידים מספרים בשם זקני הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע, שהיה אומר, בעל ההגדה העמיד את הרשע לפני התם, משום שהשוטה עובד את ה' במדרגה נמוכה יותר מהרשע, הרשע יכול לשוב מרשעתו ולהיות בעל תשובה. וחכמינו ז"ל אמרו (ברכות לד): "מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד", ואילו לשוטה, אין לפניו אפילו דרך תשובה, כי אם אין לו שכל, אין לו תקנה.

כתוב בספר בן סירא (כב, יב): "אבל למת שבעת ימים, אבל לסכל כל ימיו". ונראה שזהו המקור לפתגם העממי, 'א נאר, איז אן אייביקער צער', שוטה הוא צער עולמי.

ושואלים, למה נאמר 'אחד חכם ואחד רשע', והלא ההיפך מחכם הוא שוטה, ולמה לא אומרים 'אחד חכם ואחד שוטה'. ותשובתם, שכך הייתה תפילתו של החכם, רבונו של עולם, מוטב שתעמידני כנגד רשע, ואל תעמידני כנגד שוטה.

בעת שלמדתי בהישיבה בדעעש שמעתי מר' ברוך אברהם בינדיגער הי"ד, שהיה אומר בשם זקני הרה"ק מראפשיץ זי"ע, באם אראה שמולכים שוטה בתופים ומחולות לגן עדן, אצקע אחריו 'שוטה נשאר שוטה' (א נאר בלייבט א נאר). כי אכן זקני הרה"ק מראפשיץ היה מכונה 'שלמה המלך' בשעתו, ולא היה סובל השוטים.

מעלת הנס של יציאת מצרים

הנה הנס של יציאת מצרים הוא נס גדול, הן מפאת תכנו והן מפאת היקפו, העבודות של אותה תקופה ובמיוחד במצרים, שאין עבד יכול לברוח ממנה (מכילתא פרשת יתרו מסכתא דעמלק פרשה א'), הייתה גדולה ורחבה, ועם ישראל היה שקוע בה בגוף ובנפש, 'גוי מקרב גוי' (דברים ד, לד).

חג המצות וחג הפסח

מנהגי החסידות רואים בשמות השונים של חג הפסח כעין חילופי מחמאות בין הקדוש ברוך הוא וישראל, ביום טוב של פסח, היה אומר רבי לוי יצחק מברדיטשוב (קדושת לוי פרשת בא בד"ה ואמרתם), אומרים דברי מחמאות זה לזה, בבחינת 'אני לדודי ודודי לי' (שיר השירים ו, ג), אנו לרבון העולמים ורבון העולמים לנו. התורה קוראת ליום טוב הזה 'חג המצות', והוא שבח והודיה לעם היהודי שקיימו ואפו את הבצק עוגות מצות וגו', 'וגם צדה לא עשו להם' (שמות יב, ט), וכמו שמפרש רש"י: "מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נמצא למדבר בלא צידה". ואנו, כנגד זה, קוראים לחג הזה בשם 'פסח', והוא שבח והודיה לרבון העולם, 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל' (שמות יב, כו).

מעלת ליל הסדר בו לילה כיום אייר בכל שנה

הלילה הראשון של פסח נקרא 'ליל שימורים' (שמות יב, מב), וכדברי רש"י: "שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים".

לילה זה נקרא בשם 'סדר' ומתחיל ב'קדש ורחץ', להראות לנו את הסדר האמיתי של עם ישראל, כל מיני טקסים מעמדים והופעות שחסר להם היסוד של קדושה, אינם הסדר המקורי והאמיתי של עם ישראל.

ליל פסח הוא הלילה היחיד שאומרים בו 'הלל', כי בדרך כלל אומרים הלל רק ביום, הטעם דכתיב (תהלים קיג, ג) 'מזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה', ולדברי רבי יוסי משום דכתיב (תהלים קיח, כד) 'זה היום עשה ה'.

והקשה החתם סופר (שו"ת או"ח סי' נ"א), איך אנו אומרים את ההלל בליל פסח נגד דברי חכמינו ז"ל, שקריאת הלל צריכה להיות דווקא ביום. אך יתכן לומר, כי אין זה חל על ליל שימורים כיוצא מן הכלל, שאין הוא נחשב כלילה, וכמו שמובא בזהר (ח"ב לח). שהיה מאיר בו לילה כיום בתקופת תמוז, כדברי הכתוב (תהלים קלט, יב) 'ולילה כיום יאיר'. והנה פירשו מנהיגי החסידות את לשון הברכה 'בימים ההם בזמן הזה', אשר מה שהיה בימים ההם מתעורר גם כן בזמן הזה שאנו בה, וממילא כל ליל ראשון של פסח נחשב כיום.

ארבע הכוסות והוראתם

הנה על סמך ארבע לשונות של גאולה במצרים, קבעו חכמינו ז"ל ארבע כוסות לפסח, וכן דרשו בתלמוד ירושלמי (פסחים פ"ה ה"א): "רבי יוחנן בשם רבי בניה, כנגד ארבע גאולות, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, מזה הדין לארבע כוסות בפסח", וכן במדרש (בראשית רבה ת, ד): "אמר רב הונא בשם רבי בניה, ארבע כוסות כנגד ארבע גאולות שנאמרו במצרים, והוצאתי וגאלתי והצלתי ולקחתי". ונשאלת השאלה, מה ענין גאולה ליין, למה תיקנו ארבע כוסות בפסח כנגד ארבע לשונות של גאולה. וביותר, שהרי בחנוכה תיקנו הלל והודאה (שבת כא), ואילו בפסח שהיו ניסים גלויים ומפורסמים כאלו, לא תיקנו אלא יין לשתיה.

המפרשים מסבירים, כי יש שייכות גדולה בין כוסות יין לתהליך הגאולה, כי הנה במדרש (תנחומא פרשת נח סי' י"ג) מובא: "קודם ששתה האדם מן היין היה תם ככבש, שנתה כהוגן הרי הוא גבור כארי, כיון ששתה יותר מדאי נעשה כחזיר, נשתכר נעשה כקוף, עומד ומרקד". גם תהליך הגאולה הוא כמו בכוסות היין, הכוס הראשון זהו כשעם או יחיד נשתחרר מכבלי השעבוד, זה נעים מאד והאדם נעשה נוח ככבש, בכוס שניה של חופש נעשה כארי, לאור זה יש לראות את התשלוּב שחכמינו ז"ל שילבו את ארבעת הכוסות שמסמלים הצלחה ושחרור מעבדות, בתוך מסגרת שמטרתה לרסן ולבלום את האדם. לפי ההלכה, מזוגו לו כוס ראשון מקדש, כבר מההתחלה עליך לשנן לעצמך כי מקדש ישראל והזמנים. בכוס שני עליך לפרסם הניסים, מזוגו לו כוס שלישי שמסמל סכנה שמתחלת, מברך על מזונו, דברים אלה מביטים שאדם לא ישכח העיקר, כי לא בכח זרועך הגעת למה שהגעת, אלא בעזרת צור ישראל וגואלו. כוס רביעי, המסמל הסכנה הגדולה, גומר עליו את ההלל, כל הדברים האלו מטרתם לשמור על האדם שלא יהיה כפוי טובה. הפיוטים האלו מרוממים את האדם להכיר חסדי השם.

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין ביבשה המקום ירחם עליהם ויציאם מצרה לרוחה ומאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא פעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן